

Své ženě

MARCO POLO

MIREK ELPL
MARCO POLO

ČLOVĚK A DOBA

*Drahemu mistru
prof. Dr. Arne Novákovi
za vše, co pro tuto práci vykonal
a na co nikdy nezapomenu -
vděčně připisuji!
25. II 1937. Mirek Elpl*

MELANTRICH A. S. V PRAZE

MARCO POLO V ČECHÁCH

„Já, Marco Polo, Benátčan a křesťan,“ *deklamuje hrdě v honosném monologu u Jaroslava Vrchlického hned v sousedství Dantově kupec a diplomat vlašský věku třináctého; jet ve „zlomcích epopoje“ českého básníka typickým představitelem středověku v jeho touze po viditelných skutečnostech a exotických dálkách, kdežto jeho vrstevník Dante Alighieri zosobňuje tu prahnutí gotické doby po duchovních realitách, utajených za hranicemi světa smyslového. Takto si v rámci téhož věku, jehož základním rysem se na pohled jeví utkvění a spočinutí, podávají ruce dva poutníci, jeden na pyšné galeře benátské uprostřed moří a pak v čele skvělé karavany, nesoucí poselství cizokrajného vladaře, druhý v chudém chodeckém plášti s ohnutou holí a se stigmatem psance, jemuž však božskou milostí přáno sestoupiti až do pekel a povzněsti se skrze prostory očištění až k podnoží božího trůnu uprostřed ráje.*

A stopy obou, jak tvůrce Božské komedie, tak vypravěče Millionu, můžeme, odhrneme-li písek věků, zjistiti také na naší půdě, což nepřekvapuje v době, kdy si kulturně mladistvý, dychtivý a svěží národ český nedočkavě přisedal k hostině středověkého ducha, prostřené v západní a jižní Evropě zásluhou národů vzájemně se vzdělávajících a doplňujících.

Dante-básník zůstal u nás neznám po několik století, a jen Dantovi-humanistickému učenci i politiku věnována v pohusitských Čechách skrovná pozornost, on sám však,

oslavovatel Přemysla Otakara II. a kárný hánce jeho syna, věděl při svém širokém historicko-politickém rozhledu o zemi Přemyslovců i jejich osudech. Zato zvěst o Marcu Polovi a jeho cestopise dochází na naši půdu o mnoho dříve a náleží k starším svědectvím o přímých stycích českoitalských. Silně povzbuzený zájem Čechů čtrnáctého a patnáctého století, jemuž se snažil vyhovět také Vavřinec z Březové překladem a úpravou cest t. zv. Jana Mandevilly, dospívajících k nám prostředím německým, obrátil pozornost k proslulému Millionu Marca Pola, a ježto v době Lucemburské nebyl u nás kritický smysl ještě probuzen, nečiněn vůbec rozdíl mezi fantastičností a fabulistikou bájevého lékaře francouzského a mezi věrohodnými zprávami, do nichž uzavřel vlašský kupec reálné zkušenosti života velmi dobrodružného . . . obě přijímáno jako zábavná beletrie, ukájející exotickou potřebu středověkého čtenáře. Jako kdysi, na samém počátku čtrnáctého věku, poskytl italský dominikán svým souborem životů svatých vitanoulátku vznikajícímu staročeskému básnictví legendárnímu, tak opětně nyní za vlády Václava IV. to byl člen Kazatelského řádu, mnich Fra Pipino, kdo svým latinským překladem a výtahem z originálu francouzského zprostředkoval Čechům přístup k Marcu Polovi; není zcela bez významu tento doklad působení dominikánů na půdě české, jež pak v před-reformačním období mělo zasáhnout hloub a vlivněji.

Z českého zpracování Millionu, jež snad vzniklo kdesi na Moravě, nepoznáváme, zda se český tlumočník postavil nad problémem, který již za života tragicky znepokojoval Marca Pola a po jeho smrti i jeho krajany i jeho čtenáře v cizích národech: jest to věrná pravda, zpečetěná životem a zkušenostmi, co v barvách tak zářivých a v podání tak napínavém Marco Polo vypráví o nejdálnějším

Východě či jest to jen oslnivé tkanivo báchorek, podobné exotickému koberci? Sotva však dovedl staročeský čtenář za spisem tak zábavným a sensačním, jakým byly Marka Pavlova z Benátek knihy o divných věcech vlastní na vzhod slunečních, odhadovati živého člověka s jeho tragickým rozporem, který k Marcu Polovi znovu a znovu vábí novodobé básníky-psychology. Zdá se, že český překlad Millionu, na rozdíl od Mandevillových cest, nedošel na náš půdě valného ohlasu a že dřívě, než dílu mohl pomoci k rozšíření vynález knihtisku, středověký zájem o Tatarsko a Čínu úplně vymizel; pohusitští Čechové, pokud se nezajímali o Svatou zemi a ostatní dějiště příběhů biblických, toužili dozvědět se spíše něčeho o pokročilých krajinách a národech Evropy západní.

Podivnými oklikami literárních kombinací se dotýká teprve o čtyři století později Million Marca Pola znovu půdy našeho písemnictví. Když na úsvitě české romantiky padělatelsko-básnická dílna Hankova a Lindova pracuje o složité dějové výzbroji pro rozsáhlou epickou skladbu „O velikých bojích křestan s Tatarsy“ do Královédvorského rukopisu, snaží se za pomoci pramenů polských i lidové romance, zaznamenané Arnimem a Brentanem, dáti českému vítězství Jaroslava ze Šternberka nad přesilou tatarskou mohutné, světově dějinné pozadí — romantický exotismus se tu pojí s romantickým kultem pradávne minulosti domáci. Bylo nasnadě, že Hanka, zčetlý v staročeské slovesnosti, sáhl po onom díle literárním, které našim předkům tak živě zpodobovalo tatarský svět, po Millionu. I vybral odtud pro osudy princezny Kublajevny, lepší jako luna, detaily, z nichž výjev o poradě čarodějů, hadačů, hvězdářů, kouzelníků s věštěbnou třtinou se stal později nebezpečnou zbraní proti pravosti domnělých staročeských památek.

Bylo to zcela v duchu české romantiky, že za svědka slávy a moci tatarské pozván nikoliv střízlivý historik, nýbrž oslňující vypravěč daru fabulistického, kterému ani jeho vrstevníci nechtěli dávatí viru a ježž teprve naše doba z velké části rehabilitovala — na základě těchto zmínek v „Jaroslavu“ žil Marco Polo pak v povědomí českých čtenářů jen matnou a odmocněnou existencí po tři čtvrtiny století, než ho Jaroslav Vrchlický svou evokační silou povolal k bytí plnějším.

Kdo jest tento „Marco Polo, Benátčan a křestan“, jenž nám v „Nových zlomcích epopoje“ pádnými iamby parafrazuje nejpoutavější místa svého cestopisu, ocitaje se co chvíli na pomezí tajemství a smrti? Má mnoho z podoby básníkovy i z rysů jeho pokolení, zaniceného encyklopedickou a často až titanskou žízni poznání. Polovy dálné cesty, jeho žádost stále nových obzorů, nových lidí, nových dobrodružství, nových obchodů neznačí jen zvědavost smyslovou a intelektuální, nýbrž faustovský pud stálého poznávání a pak i zmahání poznatků; mluví-li Vrchlický ústy Marca Pola i o snaze „vše vykořistit ku člověka blahu“, podkládá také jemu své humanitní patos. Jest mnoho aktivity v poznávací vášni Marca Pola u Vrchlického, a proto může hrdý mluvočí tento „zvláštní půvab novinky věčné“ stavěti na roveň rozkoši, jakou prožívá učenec nad knihou, vojevůdce ve vřavě bitvy, světec na dráze, již vede zástupy k Bohu. Tento Benátčan a křestan má mnohem blíže k hrdému typu renesančnímu než goticky středověkému; i v tom se podobá značně svému básníkovi. A pak — na rozdíl od Marca Pola historického — jest to hrdina z jedné litiny bez pukliny, člověk v sobě spokojený, bez problematičnosti a bez tragiky: všichni mu věří a on pevně věří sám v sebe, neboje se smrti, nýbrž očekáváje ji v pokoji. Nejosobitějším a nej-

pravdivějším postavám Jaroslava Vrchlického, i když jejich osudy jsou řešeny ve formě dramatické, chybí pravá tragičnost; také tento epický rek středověký s prvky renesančními vystupuje bez skutečné tragiky.

Dobrati se jí ve zjevu Marca Pola, odhrnouti s ní náplavu grotesky, jakou ji zavalili vrstevníci Benátčanovi, odhaliti v ní přímo symbol věčné problematiky pravdy a iluze, zůstaveno bylo, zdá se, teprve synům naší doby. Jest sotva náhodou, že se skoro současně obracejí k postavě Marca Pola představitelé dvou velkých literatur, navzájem namnoze protilehlých: americký dramatik Eugene O'Neill, vycházející ve své tragikomedii ostatně z románové skladby o Marcu Polovi od B. O. Donna Byrna, a ruský romanopisec Viktor Šklovskij, onen spíše se smyslem pro grotesku, tento s darem dějinné evokace, plné lidství trpícího a bolestného. S nimi vstupuje nyní v soutěž mladý český básník, pro nějž Benátčan a křestan znamená daleko více, než pouhý vděčný námět dnes tak populární románové biografie nebo dokonce vhodnou záminku barevného exotického filmu. Necht čtenáři rozhodnou, pokud se mu v středověké látce podařilo postihnout jednu z věčných záhad lidství, zápasícího o pravdu a pronásledovaného při tom chimérou lži a klamu!

Arne Novák

OBSAH

<i>Marco Polo v Čechách</i>	7
<i>Návrat</i>	
Bouře a sen	15
Cizinec	23
Jitro	30
<i>Výsměch</i>	
Doma	41
Slyšení	49
Noc před slavností	57
<i>Věčné boje</i>	
Dože	69
Přece Benátčanem	77
. . . na život a na smrt	84
<i>Vězení</i>	
Bitva u Korčuly	97
Janov	106
List	115
<i>Milion</i>	
Rusticiano z Pisy	123
Kublaj chán	130
Ano	141
<i>Manželství</i>	
Nová víra	151
Messer Milione	158
Smrt dožete	167

Resignace

Koráby a peníze	177
Děti	183
Vyslanec z Ravenny	187

Závět

Sám	197
Blouznivý stařec	204
Umírání	210

MIREK ELPL: MARCO POLO
*Člověk a doba. Obálku navrhl Vojtěch Tittel-
bach. Vytiskl a vydal Melantrich a. s. v Praze.
Mimo vydání obyčejné vyšlo 5 číslovaných
výtisků na ručním papíře Vergé Blanc Pan-
nekoek.*